

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри обліку і оподаткування Західноукраїнського національного університету
Омецінської Ірини Ярославівни
на дисертаційну роботу
Папінка Андрія Івановича
на тему «Управлінський облік бізнес-процесів в ІТ-компаніях», подану на
здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»**

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. У сучасному світі інформаційні технології відкрили нові можливості для розвитку економіки, адже стали невід'ємною частиною стратегій зростання бізнесу. ІТ-компанії відіграють ключову роль в формуванні та розвитку цифрової економіки та покращенні якості життя суспільства. Їх ефективна діяльність сприяє розвитку усіх галузей економіки, залученню іноземних інвестицій, створенню нових робочих місць, забезпечуючи значний внесок у внутрішній валовий продукт країн. Послуги та продукти вказаних компаній використовують у своїй діяльності практично усі суб'єкти господарювання з метою пошуку нових можливостей для інноваційного розвитку, прискорення виробничих процесів, підвищення ефективності бізнес-процесів, покращення якості системи управління.

Будучи найпотужнішим інструментом зростання економіки, ІТ-компанії стикаються з цілим рядом загроз та викликів, що посилюються війною в Україні, серед них: спад економіки, висока конкретність на ринку ІТ-послуг, відтік кваліфікованих кадрів, кіберзагрози тощо. Це вимагає створення такої системи управління, яка здатна забезпечити швидку реакцію ІТ-компаній на зміни та виклики й забезпечити оперативне впровадження інновацій. Саме процесний підхід до системи управління нині є одним з небагатьох інструментів збереження конкурентоспроможності та ефективності ІТ-компаній. Ключову роль у процесі прийняття обґрунтованих рішень відіграє управлінський облік, в системі якого забезпечується формування критично важливої інформації для управління бізнесом. Побудова ефективної системи управлінського обліку за бізнес-процесами дозволить забезпечити швидке

реагування на загрози і виклики, прискорити процес розробки ІТ-продуктів, оптимізувати витрати, мінімізувати проєктні ризики та забезпечити успішну діяльність ІТ-компаній. З огляду на вищезазначене, дисертаційна робота Папінка Андрія Івановича на тему «Управлінський облік бізнес-процесів в ІТ-компаніях» є актуальною та своєчасною.

Дисертаційна робота виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт Західноукраїнського національного університету, зокрема за держбюджетною темою «Домінанти управлінського обліку в умовах діджиталізації для забезпечення економічної безпеки» (державний реєстраційний номер 0123U101580), де автором розроблено методику оцінки ризиків ІТ-компаній в умовах діджиталізації; госпдоговірною науково-дослідною роботою на тему «Інформаційне забезпечення управління бізнес-процесами на підприємстві» (державний реєстраційний номер 0122U001741), де автором розроблено карту бізнес-процесів, методику обліку витрат за бізнес-процесами та систему управлінської звітності підприємства, а також за науково-дослідними темами «Стан та перспективи розвитку системи бухгалтерського обліку та оподаткування в умовах глобалізації» (державний реєстраційний номер 0117U000147), «Управління та адміністрування : локальні та глобальні проблеми розвитку обліку, аудиту та економічної експертизи» (державний реєстраційний номер 0120U103794), «Розвиток системи бухгалтерського та управлінського обліку в умовах соціально-економічних викликів» (державний реєстраційний номер 0122U000927).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційної роботи обґрунтовані, достовірні й аргументовані, що підтверджується ґрунтовним аналізом наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених, статистичної звітності та аналітичних матеріалів щодо діяльності ІТ-компаній, нормативно-правових актів та власними розробками автора з використанням сучасних методів дослідження, серед яких: методи теоретичного узагальнення, статистичного спостереження і порівняння (для дослідження стану та тенденцій розвитку ІТ-індустрії); методи

функціонального та процесного підходу (для вивчення організаційних і технологічних особливостей ІТ-компаній та виділення їх бізнес-процесів); теоретичної абстракції, комплексний і системний підходи (для розробки базових елементів формування облікової управлінської інформації); індукції, дедукції, аналізу та синтезу (для розробки пропозицій щодо створення інформації про бізнес-процеси в системі управлінського обліку); методи групування, вибіркове дослідження, порівняння, регресійний аналіз, теорія експертних оцінок (для розробки аналітичних інструментів); комплексного підходу (для вивчення взаємозв'язку підсистем обліку, аналізу і контролю та управління діяльністю ІТ-компаній). Достовірність та об'єктивність одержаних результатів підтверджується апробацією на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Послідовність викладення матеріалу і логіка побудови дисертаційної роботи свідчать про цілісність проведеного дослідження, узгодженість визначеної мети, окреслених завдань, отриманих наукових результатів і висновків.

Новизна наукових положень і отриманих результатів дисертації. Наукова новизна одержаних у дисертаційній роботі Папінка А. І. результатів полягає в удосконаленні способів й методів формування в системі управлінського обліку інформації про діяльність ІТ-компанії за бізнес-процесами та наданні рекомендацій щодо аналізу таких процесів. Сформульовані у дисертаційній роботі наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються науковою новизною та мають теоретичну й практичну цінність. До найбільш значущих здобутків автора можна віднести наступні. У дисертаційній роботі вперше запропоновано методичний підхід до розроблення та впровадження системи управлінського обліку бізнес-процесів в ІТ-компаніях, що передбачає створення інформації про функціонування бізнес-процесів, які охоплюють усі ключові аспекти діяльності компанії.

Виокремлено основні складові ринку ІТ-послуг (с. 31, додаток В) та здійснено аналіз ринку ІТ-послуг і компаній-лідерів (с. 27-40), доведено важливість ІТ-компаній у розвитку та модернізації цифрової економіки (с. 25-

27). Удосконалено класифікацію ІТ-компаній з метою ведення управлінського обліку (аутсорсингові; продуктові; виробничі, гібридні моделі) (с. 63, 101-102).

Описано особливості діяльності ІТ-компаній, що впливають на організацію управлінського обліку (с. 57-60). Розвинуто основні облікові категорії управлінського обліку (с. 86-89).

Визначено переваги процесного підходу в управлінні ІТ-компаніями (с. 41-59, додаток Б). Запропоновано відносити бізнес-процеси в ІТ-компаніях до об'єктів управлінського обліку та визначено типові бізнес-процеси з подальшою їх класифікацією, яка передбачає виокремлення основних, допоміжних, управлінських процесів та бізнес-процесів розвитку (с. 97-119). Запропоновано етапи створення процесних карт для потреб управлінського обліку та визначено багаторівневу структуру опису процесів ІТ-компаній з урахуванням особливостей ІТ-галузі (с. 113-115).

Цінним для практики та досягнення визначеної мети дослідження є удосконалений механізм формування управлінської інформації за кожним бізнес-процесом в системі управлінського обліку ІТ-компаній через ідентифікацію ключових витрат на функціонування бізнес-процесів, в т. ч. за етапами життєвого циклу ІТ-продукції / послуг в межах основних бізнес-процесів (с. 121-133). Запропоновано схему визначення собівартості за етапами життєвого циклу продукту / проекту (с. 143-145), що дозволить приймати обґрунтовані рішення щодо оптимізації витрат, виявляти ефективні стратегії та визначати потенційні джерела підвищення прибутковості.

Автором удосконалено інструменти оцінки вартості проектів та визначення їх економічної ефективності шляхом виділення спеціальних об'єктів оцінки – об'єктних точок, функціональних точок, кількості рядків коду, та інструменти системи аналітичного обліку за бізнес-процесами шляхом виокремлення його етапів та критеріїв формування статей аналітичного обліку (с. 134-136);

Заслужують на увагу описана автором методика бюджетування основних бізнес-процесів у формі реалізації проектів в ІТ-компаніях, шляхом формування попереднього бюджету, поточного бюджету з урахуванням змін та

бюджету реалізації проєкту за результатами аудиту (фактичний бюджет), інструменти бюджетування за бізнес-процесами в ІТ-компаніях та виділення зовнішніх проєктів як центрів прибутку чи інвестицій, внутрішніх проєктів як центрів витрат, допоміжних бізнес-процесів як центрів витрат чи прибутку, метод реалізації вартості, який передбачає порівняння основного бюджету з початковим (прогнозним) і фактичною вартістю проєкту шляхом аналізу поведінки витрат, де відхилення вартості визначають як різницю між оновленим бюджетом і фактичною вартістю проєкту, а також методи бюджетного контролю портфеля проєктів в ІТ-компаніях та методи оцінки вартості проєкту з урахуванням його життєвого циклу (с. 146-160, 162-165);

Погоджуємось з доцільністю використання в стратегічному управлінні бізнес-процесами ІТ-компаній методик цільового обліку витрат з врахуванням тріади параметрів – якість, вартість, терміни – крізь призму цінності для замовника та врахування кореляції між функціональністю, ціною і якістю (с. 165-169).

Набули подальшого розвитку методика аналізу та моніторингу результатів діяльності компанії за бізнес-процесами з метою виявлення проблемних аспектів і вчасного ухвалення релевантних управлінських рішень через аналіз ризиків бізнес-процесів ІТ-компаній в системі управлінського обліку, виокремлення інструментів визначення імовірних втрат і ризиків за бізнес-процесами в ІТ-компаніях (с. 172-179), а також показники ефективності бізнес-процесів в ІТ-компаніях в контексті управління ризиками та основні показники ефективності ІТ-бізнесу (с. 186-193).

Структура та зміст основних положень дисертаційної роботи. Дисертаційна робота Папінка Андрія Івановича має традиційну структуру та складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту становить 185 сторінок. Розділи дисертаційної роботи є структурованими й систематизованими та забезпечують реалізацію мети дослідження, що підтверджується науковою новизною та представленими висновками. У першому розділі «Теоретичні аспекти управлінського обліку та процесного підходу в ІТ-індустрії» автором проведено

детальний аналіз ІТ-індустрії та перспектив її розвитку, доведено доцільність процесного підходу до організації та управління ІТ-компаніями, досліджено особливості діяльності ІТ-компаній та їх вплив на методикау управлінського обліку, представлено бізнес-модель як сукупність бізнес-процесів. У другому розділі роботи «Розробка підсистеми управлінського обліку за бізнес-процесами для ІТ-підприємств» визначено роль управлінського обліку для прийняття рішень в ІТ-компаніях, запропоновано етапи створення підсистеми управлінського обліку за бізнес-процесами, досліджено бізнес-процеси як об'єкти обліку, виділено типові бізнес-процеси та їх класифікацію, розроблено загальну схему опису бізнес-процесів та визначено етапи створення процесних карт, здійснено класифікацію витрат ІТ-бізнесу, запропоновано інструменти оцінки вартості проєктів шляхом виділенням об'єктних і функціональних точок та кількості рядків коду, удосконалено методикау бюджетування основних бізнес-процесів. Третій розділ присвячено стратегічним аспектам управлінського обліку та аналізу бізнес процесів в ІТ-компаніях, зокрема обґрунтовано методикау аналізу життєвого циклу проєкту для забезпечення ефективності основних бізнес-процесів, здійснено детальний аналіз ризиків бізнес-процесів ІТ-компаній в системі управлінського обліку, доведено можливість використання в стратегічному управлінні бізнес-процесами ІТ-компаній методик цільового обліку витрат.

Практичне значення результатів дослідження. Наукова новизна, висновки та пропозиції мають достатній рівень наукової обґрунтованості, теоретичне та практичне значення. Результати дослідження будуть цінними для функціонування ефективної системи менеджменту ІТ-компаній та прийняття релевантних управлінських рішень щодо їх діяльності і стратегічного розвитку за трансформаційних та нестабільних ринкових умов функціонування бізнесу.

Окремі пропозиції автора були прийняті до виконання та апробовані в практичній діяльності ІТ-компаній, зокрема ТОВ «Апіко-Україна», ТОВ «ЕЛЕКС», ТОВ «РСФО», а також обговорені експертною спільнотою при Департаменті економічного розвитку і торгівлі Тернопільської обласної

військової адміністрації (довідка № 05-20/506 від 17.04.2024 р.). Основні положення та результати дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі Західноукраїнського національного університету при викладанні дисциплін: «Управлінський облік», «Основи фінансово-економічного аналізу», «Бухгалтерський облік в управлінні підприємством» (довідка № 126-03/1011 від 15.04.2024 р.).

У дисертаційній роботі простежується авторський стиль. Робота підготовлена діловою українською мовою з використанням наукової фахової термінології.

Повнота висвітлених наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. Теоретичні та прикладні положення, висновки та рекомендації повною мірою відображено у 16 наукових працях, з яких 3 статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»), 1 наукова праця у виданні, що індексується базою даних Scopus, інші публікації – матеріали міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій та круглих столів. Дисертаційне дослідження виконане автором самостійно. Дисертація та опубліковані праці, у яких висвітлені основні наукові результати, не містять порушень академічної доброчесності.

Відповідність дисертації паспорту спеціальності. Дисертація Папінка А.І. на тему «Управлінський облік бізнес-процесів в ІТ-компаніях» за змістом відповідає спеціальності 071 «Облік і оподаткування» в галузі знань 07 «Управління та адміністрування» та вимогам, встановленим постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, його наукову новизну, теоретичну та практичну значимість, в роботі мають місце окремі положення, що носять дискусійний характер:

1. Заслуговує на увагу інноваційний підхід автора до розуміння управлінського обліку як системи збору, обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства і як частини системи управління, а служби управлінського обліку – як суб'єкта цієї системи (с. 86-97). Погоджуємось з автором, що не можливо без розуміння системи управління та усіх бізнес-процесів компанії здійснювати якісний інформаційний супровід прийняття управлінських рішень. Тому розширення функцій управлінського обліку управлінською функцією має важливе теоретичне і практичне значення. Представлення в дисертаційній роботі узагальненої схеми пропонуваного положень щодо системи управлінського обліку, а також окреслення місця управлінського обліку в управлінні ІТ-компанією посилює наочність та теоретичну значимість розробок автора. Крім того, доцільно було б звернути увагу на глобальні принципи управлінського обліку в контексті досліджуваного завдання.

2. Позитивно оцінюючи подану класифікацію витрат ІТ-компанії для цілей управлінського обліку (с. 138-141, табл. 2.5), доцільно було б виділити ті з поданих критеріїв, які б були цінними в межах кожного пропонуваного автором бізнес-процесу, що сприяло б пошуку шляхів оптимізації витрат в сучасних складних умовах функціонування ІТ-компаній та підвищення їх конкурентоспроможності. Крім того, дискусійним є виділення критерію класифікації витрат «здатність приносити дохід в майбутньому», адже доходи і витрати є окремими економічними категоріями, які формують фінансовий результат діяльності компанії.

3. Заслуговують на увагу виділені бізнес-процеси ІТ-компаній, які враховують організаційні і технологічні особливості таких суб'єктів господарювання (с. 97-107). Посилило б практичну значимість даної пропозиції окреслення центрів відповідальності за окремими бізнес-процесами, що дозволило б ідентифікувати виконавців та встановити відповідальних осіб за забезпечення ефективності кожного бізнес-процесу, визначити вузькоспеціалізовані підрозділи ІТ-компанії та більш чітко ідентифікувати інформаційні потреби.

Разом з тим, зазначені зауваження та дискусійні моменти не зменшують наукової і практичної цінності результатів дисертаційної роботи Папінка Андрія Івановича та не впливають на загальну позитивну її оцінку.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Папінка Андрія Івановича на тему «Управлінський облік бізнес-процесів в ІТ-компаніях» є завершеним, структурованим, самостійним науковим дослідженням, яке характеризується високим рівнем теоретичної і практичності значущості та відповідає темі дисертації та принципам академічної доброчесності. Дисертація виконана на актуальну тему. Мета дослідження досягнута, поставлені завдання вирішені, представлені наукові результати в сукупності забезпечують нове вирішення наукового завдання щодо вдосконалення системи управлінського обліку за бізнес-процесами та формування інформаційного супроводу ухвалення управлінських рішень. Публікації здобувача відображають зміст основних наукових результатів та висновків.

Дисертаційна робота відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), а її автор – Папінко Андрій Іванович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування».

Рецензент:

**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнського
національного університету**

Ірина ОМЕЦІНСЬКА

Підпис: *Ірина Омечинська*

Завіряю: *Ірина Омечинська*

НАЧАЛЬНИК
ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ

